

Розвиток і становлення наукових поглядів у теоретичній спадщині Ю. М. Грошевого (до 85-річчя з дня народження)

Юрій Михайлович Грошевий – один із небагатьох вчених, яких можна вважати енциклопедистами за широтою наукових інтересів і глибиною наукового пошуку. Отримавши визнання як корифей у галузі кримінального процесу як в Україні, так і далеко за її межами, він не оминув увагою жодного інституту цієї юридичної науки і врешті-решт вийшов за її межі, досліджуючи як суміжні, так і безпосередньо з нею не пов'язані правові категорії у царині кримінального, міжнародного, конституційного права, судоустрою, прокуратури, адвокатури та ін. Завдяки такому широкому науковому кругозору теоретична спадщина Ю. М. Грошевого є надзвичайно різноманітна, але водночас цілісною і послідовною, оскільки у центрі його уваги як дослідника завжди залишалися проблеми здійснення правосуддя у кримінальних справах.

Розпочав свій науковий шлях Ю. М. Грошевий із досліджень ролі суду у кримінальному процесі. Вибір цього напрямку наукових досліджень був цілком закономірним з огляду на те, що у 1960-х рр. професійна діяльність Юрія Михайловича, який до того працював слідчим (1956–1959 рр.), була пов'язана з судовою практикою: у 1960–1963 рр. він працює державним арбітром Дніпропетровського обласного державного арбітражу, у 1964–1966 рр. – суддею Дніпропетровського обласного суду. Таким чином, у юридичну науку Ю. М. Грошевий прийшов зі значним досвідом практичної роботи, і ті проблеми, з якими він зустрічався при розслідуванні кримінальних справ, їх судовому розгляді й вирішенні, стали першим підґрунтям для наукових пошуків молодого вченого. Крім того, працюючи суддею, він мав можливість апробувати власні наукові результати на практиці, що, безумовно, забезпечило їх достовірність і переконливість.

Спочатку науковий інтерес досліджень Ю. М. Грошевого лежав у площині реалізації принципів кримінального процесу при здійсненні правосуддя. Зокрема, одними із ранніх його опублікованих робіт були наукові статті, присвячені питанням законності й об-

грунтованості вироку суду¹, презумпції невинуватості², а також принципу безпосередності у кримінальному процесі³. Основні результати теоретичних досліджень у цій сфері були втілені у захищеній ним у 1965 р. кандидатській дисертації на тему «Законність і обґрунтованість вироку радянського суду». Її автор дійшов висновку, що «здійснити правосуддя в кожній кримінальній справі, що розглядається судом – це означає ... вирішити її у відповідності з об'єктивною дійсністю, встановити в справі істину і постановити законний і обґрунтований вирок, в якому були б правильно вирішені питання про подію злочину і про винність підсудного, про кваліфікацію діянь підсудного і про міру покарання в разі визнання даної особи винною»⁴.

У подальшому після захисту кандидатської дисертації Ю. М. Грошевий залишає практичну роботу і присвячує своє життя науці, а професійну діяльність – Національному юридичному університету імені Ярослава Мудрого (на той час – Харківський юридичний інститут). Проблеми здійснення судочинства у кримінальних справах зали-

шаються в центрі уваги дослідника, який поглиблює свої наукові інтереси, обираючи зовсім нову і раніше абсолютно не досліджену тему – формування суддівського переконання у кримінальному процесі. Розвиваючи її, автор супутньо пропонує розв'язання цілої низки наукових проблем: психологічних основ кримінального процесу⁵; професійної правосвідомості суддів⁶; ролі особистості судді у здійсненні правосуддя⁷. Особливу увагу Ю. М. Грошевий приділив проблемі впливу суспільної думки на вирок суду, присвятивши їй декілька наукових праць⁸.

⁵ Грошевий Ю. Проблеми соціальної психології в кримінальному судочинстві / Ю. Грошевий // Рад. право. – 1972. – № 8. – С. 78–82.

⁶ Грошевий Ю. М. До питання про професійну правосвідомість суддів / Ю. М. Грошевий // Проблеми правознавства: міжвід. наук. зб.: Вип. 26 / відп. за вип. В. Є. Бражников; ред. и предисл. П. О. Недбайло [та ін.]. – Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 1973. – С. 30–37.

⁷ Грошевой Ю. М. Личность судьи и некоторые вопросы тактики судебного следствия / Ю. М. Грошевой // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып. 10 / отв. ред. И. Т. Гавриленко. – Киев: РИО МВД Украины, 1973. – С. 54–62.

⁸ Грошевой Ю. М. Роль общественного мнения в судебной деятельности / Ю. М. Грошевой // Научная конференция профессорско-преподавательского состава Харьковского юридического института (февраль 1968 г.): тезисы докладов / ХЮИ, М-во высш. и среднего спец. образования УССР. – Харьков: Харьк. юрид. ин-т, 1968. – С. 183–185; Грошевой Ю. М. Роль общественного мнения в осуществлении социалистического правосудия / Ю. М. Грошевой, В. Д. Финько // Проблеми правознавства: міжвід. наук. зб.: Вип. 17 / відп. за вип. І. М. Даншин; ред. и предисл. П. О. Недбайло [та ін.]. – Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 1970. – С. 99–104; Грошевой Ю. М. Общественное мнение и приговор советского суда: конспект лекции / Ю. М. Грошевой. – Харьков: Юрид. ин-т, 1972. – 40 с.

¹ Грошевой Ю. М. О законности и обоснованности приговора советского суда / Ю. М. Грошевой // Харьковский юридический институт. Ученые записки. – Харьков: Харьк. юрид. ин-т, 1957. – Вып. 9. – С. 97–115.

² Грошевий Ю. Питання презумпції невинності / Ю. Грошевий // Рад. право. – 1958. – № 5. – С. 84.

³ Грошевий Ю. Принцип безпосередності і правосудність вироку радянського суду / Ю. Грошевий // Рад. право. – 1961. – № 2. – С. 79–81.

⁴ Грошевой Ю. М. Законность и обоснованность приговора советского суда: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Грошевой Юрий Михайлович. – Харьков, 1965. – С. 10.

Підсумком багаторічних наукових досліджень Ю. М. Грошевого у цій сфері стала дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Теоретичні проблеми формування суддівського переконання в кримінальному судочинстві», яку він захистив у 1977 р. і дотепер ця праця залишається фундаментальним науковим дослідженням суддівського переконання. У своїй роботі Ю. М. Грошевий надав визначення суддівському переконанню, з'ясував його структуру і фактори, які його формують; охарактеризував особистість судді і моральні основи формування суддівського переконання; розкрив сутність професійної правосвідомості судді і її вплив на формування суддівського переконання; встановив нормативні та фактичні основи формування суддівського переконання¹. Процес формування суддівського переконання досліджувався ним у двох аспектах: гносеологічному і психологічному. Були визначені такі його етапи, як: а) попереднє дослідження матеріалів кримінальної справи; б) планування судового розгляду і висунення судових версій; в) перевірка матеріалів досудового слідства в судовому розгляді; г) судові дебати і співставлення своїх оцінок із оцінками обвинувачення й захисту; д) остаточне формування суддівського переконання в нарадчій кімнаті. Ю. М. Грошевий розглядав проблему професійного обов'язку і морального ідеалу судді як проблему етичних ви-

мог, що опосередковують такі етичні основи формування переконання судді, як суддівське сумління, честь, справедливість. Ним уперше у вітчизняній юридичній науці визначена структура професійної правосвідомості суддів, яка складається із таких елементів: а) пізнавального; б) оціночного; в) вольового; г) поведінкового; д) елементів соціально-правової психології.

Висновки автора базувалися на ґрунтовній емпіричній базі та вдало обраній методології дослідження, основу якого склало проведене ним анкетування 800 суддів, результати якого були розмежовані залежно від стажу роботи респондентів. У результаті сформульоване Ю. М. Грошевим визначення суддівського переконання як «стану свідомості судді, коли він вважає зібрані у справі докази достатніми для вирішення питання про наявність чи відсутність фактів, що входять до предмета доказування, впевнений у правильності свого висновку і готовий до практичних дій у відповідності з отриманими знаннями», стало загальноновизнаним у науці кримінального процесу, а вказана праця – однією із найбільш цитованих у науковій юридичній літературі.

У подальшому проблеми, пов'язані із розглядом і вирішенням судом кримінальних справ, залишаються у сфері наукових інтересів Ю. М. Грошевого. Так, у 1979 р. ним була опублікована монографія на тему «Сутність судових рішень в радянському кримінальному процесі»², яка стала новим щаблем

¹ Грошевой Ю. М. Теоретические проблемы формирования убеждения судьи в советском уголовном судопроизводстве: дис. ... д-ра юрид. наук / Ю. М. Грошевой. – Харьков: [Б. и.], 1975. – 403 с.

² Грошевой Ю. М. Сущность судебных решений в советском уголовном процессе: монография / Ю. М. Грошевой. – Харьков: Вища шк., 1979. – 144 с.

у дослідженні проблематики судових рішень, започаткованому ще при підготовці кандидатської дисертації. У цій роботі Ю. М. Грошевий сформулював поняття і визначив ознаки судових рішень у кримінальному процесі, проаналізував їх види, виявив особливості щодо процедури прийняття цих рішень та ін.

У другій половині 1970-х – першій половині 1980-х рр. він продовжує наполегливо розробляти та досліджувати проблеми формування професійної правосвідомості судді. Результати цієї роботи знаходять свій вираз спочатку на рівні наукових статей¹, а пізніше втілюються у монографії на тему «Професійна правосвідомість судді і соціалістичне правосуддя»². Ця важлива праця підводить своєрідний підсумок попереднім дослідженням автора у цій сфері і стає підґрунтям для наукових робіт його учнів і послідовників.

¹ Грошевой Ю. М. Функции профессионального правосознания судьи в механизме принятия решения по уголовному делу / Ю. М. Грошевой // Проблемы социалистической законности. Вып. 10 / отв. ред. В. Я. Таций; редкол. М. И. Бару [и др.]. – Харьков: Вища шк., 1982. – С. 60–69; Грошевой Ю. М. К вопросу о совершенствовании уголовно-процессуального законодательства, регулирующего мотивировку судебных решений / Ю. М. Грошевой, А. Н. Толочко // Проблемы совершенствования законодательства и правоприменительной деятельности в СССР: тезисы науч. докл. и сообщ. republ. науч.-практ. конф. 3–4 окт. 1983 / ред. и предисл.: А. А. Головки, С. Г. Дробязко и др. – Минск: Изд-во БГУ, 1983. – С. 320–322.

² Грошевой Ю. М. Профессиональное правосознание судьи и социалистическое правосудие: монография / Ю. М. Грошевой. – Харьков: Вища шк., 1986. – 185 с.

Показово при цьому, що Юрій Михайлович не полишав розроблених ним тем і час від часу повертався до їх дослідження з урахуванням змін у законодавстві та правовій ідеології. Так, у 1978 р. він видав навчальний посібник, присвячений правовим властивостям вироку як акта соціалістичного правосуддя³, в якому відобразив результати своєї докторської дисертації і наступних досліджень за цією темою, а через 16 років, у 1994 р. ним опублікований навчальний посібник «Правові властивості вироку – акту правосуддя»⁴, в якому попередні наукові розробки автора у цій сфері були критично переосмислені з урахуванням проголошення Україною незалежності, становлення судової влади як самостійної гілки державної влади і розширення дії засади змагальності у кримінальному судочинстві. До суддівської правосвідомості він повернеться також у 2005 р., розглянувши її роль при прийнятті судових рішень у кримінальних справах в умовах гарантування і дії у сфері кримінального процесу принципів незалежності суддів, змагальності і диспозитивності⁵.

³ Грошевой Ю. М. Правовые свойства приговора – акта социалистического правосудия: учеб. пособие / Ю. М. Грошевой. – Харьков: Харьк. юрид. ин-т, 1978. – 60 с.

⁴ Грошевий Ю. М. Правові властивості вироку – акту правосуддя: навч. посіб. / Ю. М. Грошевий. – Харків: Укр. юрид. акад., 1994. – 46 с.

⁵ Грошевий Ю. Роль професійної правосвідомості судді у формуванні рішення суду: кримінально-процесуальний аспект / Ю. Грошевий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2005. – № 3 (42). – Харків: Право, 2005. – С. 168–180; Грошевий Ю. М. Професійна правосвідомість судді та правоздатність рішень суду: кримінально-процесуальний аспект / Ю. М. Грошевий // Унів. наук. зап. – 2005. – № 4. – С. 248–255.

Разом з тим, з другої половини 1970-х рр. наукові інтереси Ю. М. Грошевого виходять за межі судової проблематики і поступово поширюються на інші інститути кримінального процесу. Серед інших, його цікавлять проблеми статусу слідчого і формування його правової позиції¹, кримінально-процесуальної форми² і кримінально-процесуальних функцій³. Зокрема, од-

¹ Грошевой Ю. М. К вопросу о формировании позиции следователя по уголовному делу / Ю. М. Грошевой // Проблемы повышения эффективности предварительного следствия / Всесоюз. ин-т по изуч. причин и разраб. мер предупреждения преступности. Ин-т усовершенствования следственных работников органов прокуратуры и МВД. – Л.: [Б. и.], 1976. – С. 107–110; Грошевой Ю. М. Роль профессионального правосознания в деятельности следователя по раскрытию преступлений / Ю. М. Грошевой // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып. 9 / отв. ред. В. П. Колмаков. – Киев: РИО МВД Украины, 1972. – С. 31–37; Грошевой Ю. М. К вопросу о функциях внутреннего убеждения следователя / Ю. М. Грошевой // Актуальные проблемы доказывания в советском уголовном процессе: тезисы выступлений на теоретическом семинаре, проведенном ВНИИ МВД СССР 27 марта 1981 г. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1981. – С. 32–34.

² Грошевой Ю. М. К вопросу о дифференциации уголовно-процессуальной формы и деятельности / Ю. М. Грошевой // Юридические гарантии применения права и режим социалистической законности в СССР: Вып. 1 / отв. за вып. П. Ф. Елисейкин; ред.: В. М. Горшенев, Я. О. Мотовиловкер, П. Ф. Елисейкин. – Ярославль: Ярослав. гос. ун-т, 1975. – С. 136–138; Грошевой Ю. М. К вопросу о совершенствовании уголовно-процессуальной формы в стадии предания суду / Ю. М. Грошевой, С. Ф. Шумилин // Актуальные проблемы государства и права в современный период / отв. ред. В. Ф. Волович. – Томск: Изд-во Томск. ун-та, 1981. – С. 230–231.

³ Грошевой Ю. М. Функция охраны прав и законных интересов личности в советском уголовном процессе / Ю. М. Грошевой // Проблемы социалистической законности на современном этапе коммунистического строительства: кр. тез. докл. и науч. сообщ. republ. конф. 21–23 ноября 1978 г. / М-во высш. и сред. спец. образования УССР, ХЮИ – Харьков: Харьк. юрид. ин-т, 1978. – С. 228–230.

ним із перших він порушує питання про необхідність розширення усталеної моделі кримінально-процесуальних функцій (обвинувачення, захисту і вирішення справи) і передбачення функції з охорони прав і свобод особи, тим самим створюючи теоретичні передумови для майбутнього визнання і закріплення в законі принципу верховенства права і правозахисної спрямованості кримінально-процесуальної діяльності.

Значну увагу Ю. М. Грошевий приділив проблемам доказів і доказування у кримінальному процесі. Ця тематика також проходить через увесь його творчий шлях: перші роботи з цих питань побачили світ ще у 1980-х рр.⁴, але найбільш плідно над ними він працює в останні десятиліття. Ю. М. Грошевий розглядає загальні методологічні проблеми доказів у кримінальному процесі⁵, шляхи підвищення їх надійності⁶, поняття та класифікацію засобів дока-

⁴ Грошевой Ю. М. Предмет доказывания по делам об условном освобождении с обязательным привлечением осужденного к труду / Ю. М. Грошевой, Д. И. Пышнев // Проблемы социалистической законности. Вып. 5 / отв. ред.-сост. В. Я. Таций. – Харьков: Вища шк., 1980. – С. 118–125.

⁵ Грошевий Ю. М. Методологічні проблеми доказів у кримінальному процесі / Ю. М. Грошевий // Проблеми методології сучасного правознавства: матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (9–10 жовт. 1996 р., м. Київ). – Київ: Укр. Правн. Фондація, 1996. – С. 143–145.

⁶ Грошевой Ю. М. Пути повышения надежности результатов доказывания в досудебном производстве по уголовным делам / Ю. М. Грошевой // Теория та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 2: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19–20 черв. 2002 р.). – Харків: Право, 2002. – С. 30–36.

зування¹, типові порушення в процесі доказування² та ін. На монографічному рівні його доробки у цій сфері найбільш повно втілені у написаній у співавторстві з С. М. Стахівським роботі «Докази і доказування у кримінальному процесі» (2006)³. Ю. М. Groшевий наполягав на розширенні системи засобів доказування і джерел доказів, конкретизації порушень вимог кримінально-процесуальних норм у доказуванні, недопустимості звільнення суду від обов'язку встановлення істини і активної участі у процесі доказування на судових стадіях тощо.

Загалом, після проголошення Україною незалежності коло наукових інтересів Ю. М. Groшевого значно розширилося. Цьому сприяла розбудова молоді Української держави, оновлення основних і поява нових правових інститутів, реформування кримінального процесу та інших галузей права. Основна увага вченого у цей період зосереджена на розробці концепції кримінального процесу незалежної України в умовах очікуваного прийняття нового КПК України, а також формулюванні пропозицій до проекту КПК. Спочатку у співавторстві з С. А. Альпертом, а потім

одноосібно він досліджує питання змагальності⁴, структурування майбутнього КПК⁵, нормативного регулювання у ньому окремих інститутів, зокрема органів досудового розслідування⁶, вплив «малої судової реформи» на кримінальний процес⁷ тощо.

Досліджуючи загальні проблеми кримінально-процесуальної теорії, Ю. М. Groшевий порушує питання про метод кримінально-процесуального регулювання, і робить висновок щодо

⁴ Альперт С. А. Актуальные вопросы обвинения и защиты в свете подготовки нового уголовно-процессуального законодательства / С. А. Альперт, Ю. М. Groшевой // Проблемы государства и права Украины / отв. ред. В. Я. Тацій. – Киев: УМК ВО, 1992. – С. 32–39.

⁵ Groшевой Ю. М. Концепция Общей части Уголовно-процессуального кодекса Украины / Ю. М. Groшевой, С. А. Альперт // Сборник кратких тезисов докладов и научных сообщений научно-практической конференции по итогам научно-исследовательских работ, выполненных профессорско-преподавательским составом Украинской юридической академии в 1992 году 4–5 марта 1993 г. / Укр. юрид. акад. – Харьков: Укр. юрид. акад., 1993. – С. 124–126; Groшевий Ю. М. Концептуальні засади побудови проекту кримінально-процесуального кодексу України / Ю. М. Groшевий // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: у 2 т. / Нац. юрид. акад. Одес. [та ін.]; упоряд.: Ю. О. Гурджі, А. М. Притула. – Одеса: [Б. в.], 2010. – Т. 2: Кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність та судова експертиза: матеріали 2-ї міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8 жовт. 2010 р.). – С. 103–106.

⁶ Groшевой Ю. М. Проблеми нормативного регулювання діяльності органів попереднього розслідування у новому КПК України / Ю. М. Groшевой // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1994. – №2. – С. 138–147.

⁷ Groшевий Ю. Кримінально-процесуальні аспекти «малої судової реформи» / Ю. Groшевий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2001. – №4(27). – С. 175–183.

¹ Groшевий Ю. Поняття і класифікація засобів доказування в кримінальному процесі / Ю. Groшевий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1997. – №3(10). – С. 69–76.

² Groшевий Ю. Проблеми диференціювання порушень кримінально-процесуальних норм в доказуванні / Ю. Groшевий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1997. – №2(9). – С. 112–121.

³ Groшевий Ю. М. Докази і доказування у кримінальному процесі / Ю. М. Groшевий, С. М. Стахівський. – Київ: Вид. Фурса С. Я., 2006. – 272 с.

необхідності оптимального поєднання публічності і диспозитивності у вітчизняному кримінальному процесі¹. При цьому, формулюючи пропозиції щодо побудови кримінально-процесуального законодавства, вчений залишається послідовним прихильником прийняття єдиного кодифікованого акта всупереч пропозиціям деяких вчених щодо диференціації нормативних джерел кримінально-процесуального права². До основних напрямів розвитку кримінально-процесуального законодавства у цей період, на його думку, належать такі: 1) переосмислення ролі суду; 2) визначення сучасних завдань, функцій та принципів судоустрою і судочинства; 3) розробка таких форм процесуальної діяльності, які б забезпечували охорону прав громадян; 4) процесуальне регулювання механізму реалізації повноважень органів державної влади у сфері публічно-правових відносин тощо³.

¹ Грошевой Ю. Деякі проблеми кримінально-процесуальної теорії / Ю. Грошевой // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2004. – № 3 (38). – С. 134–145.

² Грошевой Ю. М. Проблемы концепции уголовного-процессуального законодательства Украины / Ю. М. Грошевой // Сборник кратких тезисов и научных сообщений научно-практической конференции по итогам научно-исследовательских работ, выполненных профессорско-преподавательским составом Украинской государственной юридической академии в 1993 году / М-во образования Украины, Укр. гос. юрид. акад. – Харьков: Укр. юрид. акад., 1994. – С. 158–160.

³ Грошевий Ю. Проблеми удосконалення законодавства, що регулює кримінально-процесуальну діяльність / Ю. Грошевий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2003. – № 2–3 (33–34). – С. 686–698.

Значні зусилля Ю. М. Грошевий докладає до розробки пропозицій щодо створення оптимальної моделі кримінального процесу. У цьому контексті він досліджує проблеми ефективності застосування кримінально-процесуального права і закону. Його цікавить підвищення ефективності його застосування⁴, фактори, що впливають на його ефективність⁵, тощо. Дослідник обґрунтовано зазначає, що сучасна система кримінальної юстиції є громіздкою, внутрішньо суперечливою, надмірно функціонально ускладненою⁶, і пропонує власні варіанти розв'язання цих проблем. Одним із них, на думку автора, є удосконалення системи органів кримінальної юстиції, що покликане кардинально змінити умови забезпечення прав людини і підвищити рівень довіри до органів і установ системи кримінальної юсти-

⁴ Грошевой Ю. М. Проблеми підвищення ефективності застосування норм кримінально-процесуального права / Ю. М. Грошевой // Хмельницький університет управління та права. Університетські наукові записки: часопис / Хмельн. ун-т упр. та права. – Хмельницький: Вид-во Хмельниц. ун-ту упр. та права, 2008. – № 3 (27). – С. 276–281.

⁵ Грошевой Ю. М. Фактори, що впливають на ефективність застосування кримінально-процесуального закону / Ю. М. Грошевой // Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні: матеріали наук. конф., 15 трав. 2008 р. / редкол. В. І. Борисов [та ін.]. – Харків: Право, 2008. – С. 90–93.

⁶ Грошевой Ю. М. Проблеми підвищення ефективності застосування норм кримінально-процесуального права / Ю. М. Грошевой // Хмельницький університет управління та права. Університетські наукові записки: часопис / Хмельн. ун-т упр. та права. – Хмельницький: Вид-во Хмельниц. ун-ту упр. та права, 2008. – № 3 (27). – С. 276.

ції¹. Одночасно дослідник підкреслював необхідність врахування у новому КПК України перевірених багатолітньою практикою процедур, які довели свою ефективність і можуть забезпечити баланс публічних і приватних інтересів². Загалом, протягом 2000-х рр. Ю. М. Грошевий неодноразово повертався до проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства, критикуючи недоліки проектів КПК України і висловлюючи слушні зауваження щодо їх виправлення³. Можна вважати, що з перших років проголошення Україною незалежності дослідник перебував на вістрі проблем реформи судоустрою і судочинства, оскільки з 1992 р. разом із В. С. Зеленецьким він входив до складу Робочої групи Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Украї-

ни з розробки нового КПК України, а з 1994 р. був членом Робочої групи з розробки концепції судово-правової реформи в Україні.

Продовжує дослідник і розробку теорії принципів кримінального процесу, започатковану ще на зорі його наукової діяльності. Першочергову увагу він закономірно приділяє змагальності, досліджуючи це явище у різних аспектах⁴, передусім його реалізацію у судових стадіях процесу⁵. Погоджуючись із класичним розумінням цього принципу як розподілу процесуальних функцій обвинувачення, захисту і вирішення справи, вчений заперечує пасивність суду у дослідженні доказів і обґрунтовує, що покладення на суд тягаря доказування стосовно кримінально-правових і кримінально-процесуальних констатацій, що містяться в судовому рішенні, не порушує сутність змагальної побудови кримінального процесу⁶. Поряд з цим він досліджує й інші принципи кримі-

¹ Грошевий Ю. Подальше вдосконалення системи органів кримінальної юстиції України / Ю. Грошевой // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2008. – № 2. – С. 32–38.

² Грошевий Ю. Проблеми реформування кримінального судочинства / Ю. Грошевий // Право України. – 2009. – № 2. – С. 10.

³ Грошевой Ю. М. Оновлення кримінально-процесуального законодавства – складова частина реалізації концепції реформування кримінальної юстиції України / Ю. М. Грошевой // Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності: тези доп. та повідомл. наук.-практ. конф., Київ, 3 квіт. 2009 р. – Київ: Атіка, 2009. – С. 105–110; Грошевой Ю. М. Актуальні проблеми вдосконалення кримінально-процесуального законодавства / Ю. М. Грошевой // Питання боротьби зі злочинністю / ред. кол. В. І. Борисов [та ін.]. – Харків: Право, 2009. – Вип. 19. – С. 239–243; Грошевий Ю. Актуальні проблеми кримінально-процесуальної теорії та проект КПК України / Ю. Грошевий, О. Капліна // Право України. – 2009. – № 12. – С. 209–217.

⁴ Грошевий Ю. М. Проблеми розвитку змагальності в кримінально-процесуальній діяльності / Ю. М. Грошевий // Матеріали наукових семінарів та «круглих столів», проведених Національною юридичною академією України імені Ярослава Мудрого спільно з Академією правових наук України в рамках Фестивалю науки 15–16 травня 2007 року / упоряд.: А. П. Гетьман, О. В. Петришин. – Харків: Право, 2007. – С. 41.

⁵ Грошевий Ю. М. Проблеми структури змагальної форми судового провадження з кримінальних справ / Ю. М. Грошевий // Унів. наук. зап. – 2008. – № 1. – С. 211–217.

⁶ Грошевой Ю. М. Проблеми підвищення ефективності застосування норм кримінально-процесуального права / Ю. М. Грошевой // Хмельницький університет управління та права. Університетські наукові записки: часопис / Хмельн. ун-т упр. та права. – Хмельницький: Вид-во Хмельниц. ун-ту упр. та права, 2008. – № 3 (27). – С. 286.

нального процесу, зокрема доступності суду¹ та публічності², надає розгорнуту характеристику засад кримінального провадження після прийняття нового КПК України³.

Поряд із дослідженням фундаментальних проблем кримінального процесу вчений приділяє увагу й характеристиці особливостей процедури розслідування і судового розгляду окремих категорій злочинів. Зокрема, це найбільш актуальні на той час економічні⁴

та корупційні злочини⁵, злочини, вчинені організованими групами, та ін⁶.

Поряд з цим у творчому доробку Ю. М. Грошевого в останні роки його наукової діяльності з'являються роботи з таких тем, як, наприклад, досудове розслідування⁷, застосування запобіжних заходів⁸, кримінально-процесуальні аспекти протидії корупції⁹, спеціалізації

¹ Грошевий Ю. М. Реалізація принципу доступності правосуддя у побудові судової системи України / Ю. М. Грошевий // Питання удосконалення судової системи України: матеріали наук.-практ. конф. (1–2 лют. 2007 р.) / Акад. прав. наук України, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого за сприяння Проекту Агентства міжнар. розвитку США «Україна: Верховенство права». – Харків: Кроссрууд, 2007. – С. 33–35.

² Грошевий Ю. Скарга як засіб реалізації принципу публічності (до проекту Кримінального процесуального кодексу України) / Юрій Грошевий, Дар'я Говорун // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2012. – № 1. – С. 50–56.

³ Грошевий Ю. М. Система загальних засад кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / Ю. М. Грошевий // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю з дня народж. проф. М. В. Салтєвського (1917–2009) / Нац. акад. прав. наук України, Міжнар. гуманітар. ун-т, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», ОНУ ім. Мечнікова, ЛНУ ім. І. Франка, Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаніка. – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 315–317.

⁴ Грошевой Ю. М. Судовий розгляд кримінальних справ, пов'язаних з економічними злочинами / Ю. М. Грошевой // Проблеми боротьби зі злочинністю у сфері економічної діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 груд. 1998 р.) / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, Кримінол. асоціація України, Наук.-дослід. ін-т вивчення проблем злочинності, Харк. центр вивчення організованої злочинності. – Харків: [Б. и.], 1999. – С. 56–59.

⁵ Грошевой Ю. М. Организационные и процессуальные проблемы расследования и судебного рассмотрения дел о преступлениях коррупционной направленности / Ю. М. Грошевой // Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. семінару (11–12 трав. 2001 р.). – Харків, 2003. – С. 204–208.

⁶ Грошевий Ю. М. Процесуальні особливості розслідування і судового розгляду справ про злочини, вчинені організованою групою / Ю. М. Грошевий // Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей). – Харків: Харк. Центр вивчення організов. злочинності, 1999. – С. 24–25.

⁷ Досудове розслідування кримінальних справ: навч.-практ. посіб. / Ю. М. Грошевой [та ін.]; за заг. ред. Ю. М. Грошевой. – Харків: ФІНН, 2009. – 328 с.

⁸ Грошевий Ю. М. Проблеми законності та обґрунтованості обраних запобіжних заходів, не пов'язаних із взяттям під варту, і перспективи їх подальшого розвитку / Ю. М. Грошевий // Роль захисника у досудовому слідстві при обранні запобіжних заходів, не пов'язаних із взяттям під варту: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 лют. 2006 р., м. Харків. – Харків; Київ: ПП «Серга», 2006. – С. 9–14; Грошевий Ю. М. Проблемні питання застосування КПК України при обранні запобіжних заходів у кримінальному провадженні / Ю. М. Грошевий, О. Г. Шило // Право України. – 2013. – № 11. – С. 216–224.

⁹ Грошевий Ю. М. Новації в антикорупційному законодавстві: кримінально-процесуальний аспект / Ю. Грошевий, І. Тітко // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2009. – № 4. – С. 18–25.

кримінально-процесуальних процедур¹, спрощення кримінального провадження², визнання юридичної особи потерпілим³ та ін.

Загальний масив його енциклопедичних знань з кримінального процесу отримав втілення у підготовлених за його науковою редакцією підручниках: «Советский уголовный процесс» (1978, 1983), «Кримінальний процес України (2000)», «Кримінальний процес» (2010, 2014)⁴, останнє видання якого побачило світ вже після смерті Юрія Михайловича.

Як уже зазначалось, особливістю Ю. М. Грошевого як вченого було те, що його наукові інтереси не обмежувалися сферою кримінального процесу, а охоплювали й низку інших суміжних із ним

юридичних наук. Зокрема, цікавили дослідника також проблеми взаємодії кримінального права і процесу, їх взаємовпливу і взаємодоповнення. Перші його праці з цих питань з'являються ще у 1960-х рр.⁵ Найбільш виразно комплексний підхід до дослідження цих суміжних галузей права проявився в опублікованому в 1979 р. дослідженні на тему «Звільнення від кримінальної відповідальності в стадії судового розгляду»⁶. У цій роботі на підставі дослідження сутності інституту звільнення особи від кримінальної відповідальності та дії презумпції невинуватості автор переконливо довів необхідність надання суду виключних повноважень на звільнення особи від кримінальної відповідальності. Зауважимо, що запропонована ним модель отримала законодавче втілення у вітчизняному кримінальному процесі лише у 2001 р. внаслідок так званої «малої судової реформи».

Великий внесок Ю. М. Грошевий зробив у становлення юридичних наук з напрямку 12.00.10 – судоустрій; прокуратура і адвокатура. Його звернення до цієї тематики було закономірним з двох причин: по-перше, воно логічно випливає із фундаментальних розробок вченого у сфері судової діяльності в кримінальному процесі та досвіду його практичної роботи; по-друге, зумовлене тим, що у 1987–1992 рр. він стояв біля витоків створення і очолював кафедру правосуддя і прокурорського нагляду (нині –

¹ Грошевий Ю. М. Проблеми спеціалізації процесуальних процедур / Ю. М. Грошевий // Актуальні проблеми застосування Цивільного процесуального кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України: тези доп. та наук. повідомл. учасн. міжнар. наук.-практ. конф. (25–26 січ. 2007 р.) / за заг. ред. В. В. Комарова. – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2007. – С. 26–30.

² Грошевий Ю. М. Визнання вини як одна з умов застосування спрощених процедур (порівняльно-правовий аналіз) / Юрій Грошевий, Євген Повзик // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2011. – № 3. – С. 38–43.

³ Грошевий Ю. М. Юридична особа як потерпілий у кримінальному провадженні / Ю. М. Грошевий // Державна політика у сфері захисту прав потерпілих від кримінальних правопорушень в Україні: матеріали «круглого столу» в рамках VII Всеукр. фестивалю науки 25 квіт. 2013 р.: 20 років НАПРН України / НАПРН України, НДІ вивчення проблем злочинності, Всеукр. громад. орг. «Асоціація кримінального права». – Харків: Право, 2013. – С. 9–11.

⁴ Кримінальний процес: підручник / за ред.: Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків: Право, 2010. – 608 с.; Кримінальний процес: підручник / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Харків: Право, 2014. – 824 с.

⁵ Грошевий Ю. Запобіжне значення кримінального і кримінально-процесуального законів / Ю. Грошевий, І. Даньшин // Рад. право. – 1969. – № 6. – С. 74–77.

⁶ Грошевой Ю. М. Освобождение от уголовной ответственности в стадии судебного разбирательства: учеб. пособие / Ю. М. Грошевой. – Харьков: Юрид. ин-т, 1979. – 81 с.

кафедра організації судових та правоохоронних органів). З того часу проблеми судоустрою і судової влади, прокурорського нагляду та організації роботи адвокатури займають помітне місце у творчій спадщині вченого.

Найбільш ґрунтовними є розробки Ю. М. Грошевого у сфері судової влади. Разом із В. Я. Тацієм одними із перших українських вчених-правників вони заявляють про необхідність визнання судової влади незалежною гілкою державної влади, паритетною із законодавчою і виконавчою владою¹. У подальшому на різних етапах судово-правової реформи Ю. М. Грошевий постійно висловлює слушні пропозиції щодо становлення і розвитку судової влади в Україні², визначення

органів судової влади³, побудови судової системи, яка б забезпечувала реальне гарантування і реалізацію конституційних принципів доступності⁴, інстанційності⁵ та спеціалізації⁶, необхідність зменшення навантаження на суддів⁷ тощо. Наполягаючи на неможливості відокремленого розв'язання проблем судоустрою і судочинства, Ю. М. Грошевий звертав увагу на «спільність джерел правового регулювання, їх принципів, цілей, властивостей, витоки яких лежать не лише в самій природі процесуального права, але і в природі суду як органу, наділеного від імені держави функцією

¹ Тацій В. Я. «Третя» влада: іменем закону / В. Я. Тацій, Ю. М. Грошевий // Комуніст України. – 1991. – № 8. – С. 25–33.

² Грошевой Ю. М. [Построение судебной и прокурорской власти]: доповідь / Ю. М. Грошевой // Концепція і принципи нової Конституції Української РСР: республік. наук.-практ. конф., 19–20 квіт. 1991 р.: стенограма. – Київ: Вид-во Верхов. Ради УРСР, 1991. – С. 142–150; Судова влада: проблеми її формування та функціонування / Ю. М. Грошевой [и др.] // Питання боротьби зі злочинністю. Вип. 7 / голов. ред.: В. І. Борисов. – Харків: Право, 2003. – С. 34–55; Грошевой Ю. М. Судебная реформа в Украине: современное состояние и перспективы развития / Ю. М. Грошевой // Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи: матеріали наук.-практ. конф., 18–19 квіт. 2002 р., м. Харків / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, Харк. центр вивч. організ. злочинності, Ін-т вивч. проблем злочинності. – Київ: Юрінком Інтер, 2002. – С. 9–12; Грошевий Ю. М. Судово-правова реформа: стан та перспективи / Ю. М. Грошевий // Проблеми правового забезпечення економічної та соціальної політики в Україні: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 24–25 трав. 2005 р.) / відп. за вип. Ю. М. Грошевий. – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2005. – С. 76–87.

³ Грошевий Ю. М. Органи судової влади в Україні / Ю. М. Грошевий, І. С. Марочкін. – Київ: Ін Юре, 1997. – 19 с.

⁴ Грошевий Ю. М. Реалізація принципу доступності правосуддя у побудові судової системи України / Ю. М. Грошевий // Питання удосконалення судової системи України: матеріали наук.-практ. конф. (1–2 лют. 2007 р.) / Акад. прав. наук України, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого за сприяння Проекту Агентства міжнар. розвитку США «Україна: Верховенство права». – Харків: Кроссроуд, 2007. – С. 33–35.

⁵ Грошевий Ю. М. Інстанційна побудова судової системи України / Ю. М. Грошевий // Конституційні аспекти судової реформи: матеріали наук.-практ. конф., 26–27 черв. 2008 р. – Харків: Право, 2008. – С. 20–23.

⁶ Грошевой Ю. М. К вопросу о месте хозяйственных судов в судебной практике / Ю. М. Грошевой, В. М. Хотенец // Всеукраїнський науково-практичний семінар «Судово-правова реформа: Проблеми господарського судочинства» / відп. випусковий В. В. Комаров. – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1995. – С. 9.

⁷ Грошевий Ю. М. Шляхи вдосконалення судоустрою та судочинства України / Ю. М. Грошевий // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ України. – 2009. – № 4(46). – С. 193–203.

здійснення правосуддя», і висловлювався за формування єдиного процесуального права¹, завдяки чому зробив істотний внесок у концептуальне оформлення ідеї судового права України.

Разом із проблемами судоустрою Ю. М. Грошевим розроблялися й питання організації і діяльності прокуратури, первісно в контексті прокурорського нагляду за досудовим розслідуванням. Його інтерес до зазначеної проблематики виявився у науково-практичному коментарі до глави 21 «Нагляд прокурора за виконанням законів органами дізнання і досудового розслідування» КПК України від 1960 р.², дослідженні проблем оскарження прокурором судових рішень у кримінальних справах³, прокурорського нагляду за органами, які провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання і досудове слідство⁴. Однак дослідник вийшов за межі участі прокурора у кримінальному провадженні, аналізуючи також актуальні питання здійснення інших функцій про-

куратури⁵, загальні проблеми інституціонального оформлення прокуратури у правовій державі⁶, законодавчої регламентації прокуратури⁷. Формулюючи власну позицію щодо визначення місця прокуратури серед гілок державної влади, Ю. М. Грошевий виступав за виокремлення особливої гілки влади – контрольної (наглядової), яка на конституційному рівні має на меті охорону Конституції. При цьому він рішуче відкидав міркування про «піднаглядовість суду прокуратури»; висловлювався за посилення правозахисного потенціалу прокуратури, пропонував наділити Генерального прокурора України правом законодавчої ініціативи⁸.

Важливо, що теоретичні напрацювання Ю. М. Грошевого у сфері організації судових та правоохоронних органів отримали безпосереднє практичне

¹ Грошевий Ю. М. Актуальні проблеми судоустрою та судочинства в Україні / Ю. М. Грошевий // Унів. наук. зап. – 2007. – № 1. – 2007. – С. 6–12.

² Грошевой Ю. М. Надзор прокурора за исполнением законов органами дознания и предварительного следствия (Глава 21) / Ю. М. Грошевой // Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР. Науч.-практ. коммент. – Киев: Политиздат Украины, 1984. – С. 301–314.

³ Грошевой Ю. М. Кассационный протест прокурора по уголовным делам: учеб. пособие / Ю. М. Грошевой, Л. Г. Пономаренко, В. М. Хотенец. – Киев: УМК ВО, 1989. – 86 с.

⁴ Прокурорський нагляд в Україні: учебник / за заг. ред.: І. Є. Марочкін, П. М. Каркач, Ю. М. Грошевой. – Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. – 240 с.

⁵ Грошевой Ю. М. Актуальные проблемы прокурорского надзора в свете решений XXVII съезда КПСС / Ю. М. Грошевой, В. М. Хотенец, И. Е. Марочкин // Проблемы социалистической законности. Вып. 20 / отв. ред. В. Я. Тацій. – Харьков: Вища шк., 1987. – С. 109–114; Грошевой Ю. М. Теоретические проблемы соотношения прокурорского надзора и ведомственного (вневедомственного) контроля (в системе АПК) / Ю. М. Грошевой, Д. И. Пышнев. – Киев: УМК ВО, 1992. – 76 с.

⁶ Грошевий Ю. Прокуратура у федеративній правовій державі / Ю. Грошевий, В. Тацій // Рад. право. – 1990. – № 7. – С. 3–5.

⁷ Грошевой Ю. М. Тенденция развития законодательства Украины о прокурорском надзоре / Ю. М. Грошевой // Закон Украины «О прокуратуре»: Теория и практика его применения: краткие тезисы докладов и науч. сообщ. республ. науч.-практ. конф. 18 марта 1992 г. / отв. ред. Ю. М. Грошевой; ред. и предисл.: И. Е. Марочкин, А. Н. Толочко. – Харьков: УЮА, 1992. – С. 3–5.

⁸ Тацій В. Прокуратура в системі поділу влади / В. Тацій, Ю. Грошевий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1999. – № 1(16). – С. 61–69.

втілення завдяки його активній участі у роботі науково-методичних рад Верховного Суду України, Генеральної прокуратури України та Міністерства юстиції України, членом яких він був у 1990-х – 2000-х рр.

Варто відзначити внесок Ю. М. Грошевого у становлення і розвиток науки юридичної психології. Він не лише завжди звертав увагу на вплив психологічних факторів на формування правосвідомості судді і слідчого, прийняття ними процесуальних рішень у згаданих вище працях, а й присвятив юридичній психології низку самостійних наукових робіт. Уперше проблеми соціальної психології в кримінальному судочинстві були розглянуті ним на сторінках журналу «Радянське право» у 1972 р.¹ Найбільш чітко розуміння ним ролі і значення юридичної психології у сфері кримінального процесу висловлене у науковій доповіді «Роль соціально-психологічних явищ у механізмі кримінально-процесуальної діяльності», у якій Ю. М. Грошевий обґрунтовує необхідність визнання судової психології комплексною психологічною наукою і виокремлює такі рівні соціально-психологічного розгляду в сфері здійснення правосуддя, як: а) рівень окремо взятої особистості; б) рівень соціально-психологічних відносин між особами, які ведуть кримінальний процес; в) рівень соціально-психологічних відносин органів кримінальної юстиції з формальними і неформальними групами; г) соціально-психологічний механізм

¹ Грошевий Ю. Проблеми соціальної психології в кримінальному судочинстві / Ю. Грошевий // Рад. право. – 1972. – № 8. – С. 78–82.

попереджувально-виховного впливу кримінально-процесуальної діяльності².

Поряд з цим роботи Ю. М. Грошевого стали підґрунтям для розвитку юридичної деонтології, оскільки він одним із перших встановив важливість морально-етичних засад у судовій та правоохоронній діяльності. До питань моралі у кримінальному процесі вчений звертається неодноразово: у контексті дослідження суддівського переконання і суддівської правосвідомості у своїх монографічних працях, а також розглядає їх на рівні самостійних наукових статей і тез: «Мораль і кримінально-процесуальна діяльність» (1986, у співавторстві з В. Т. Нормом)³, «Проблеми моралі в сфері кримінально-процесуальної діяльності» (1996)⁴, «Моральність правосуддя»⁵ та ін. Розглядаючи

² Грошевой Ю. М. Роль социально-психологических явлений в механизме уголовно-процессуальной деятельности / Ю. М. Грошевой, С. Ф. Шумилин // Актуальные проблемы юридической науки на этапе развитого социализма: краткие тезисы докладов и науч. сообщ. republ. науч. конф. 16–18 окт. 1985 г. / ред. и предисл. М. И. Бару [и др.]. – Харьков: Юрид. ин-т, 1985. – С. 232–233.

³ Грошевой Ю. М. Мораль и уголовно-процессуальная деятельность / Ю. М. Грошевой, В. Т. Нор // Проблемы социалистической законности. Вып. 17 / отв. ред. В. Я. Таций. – Харьков: Вища шк., 1986. – С. 58–64.

⁴ Грошевий Ю. М. Проблеми моралі в сфері кримінально-процесуальної діяльності / Ю. М. Грошевий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1996. – № 6. – С. 30–38.

⁵ Грошевой Ю. М. Моральность правосудия / Ю. М. Грошевой // Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів: матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, 30–31 берез. 2005 р., м. Харків / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, Асоц. Юристів, Ін-т вивч. проблем злочинності. – Харків; Київ: ЦНТ «Гопак», 2006. – С. 11–20.

у площині кримінального процесу одвічну проблему співвідношення моралі і права, дослідник робить висновок, що «там, де є вибір, де кримінально-процесуальний закон надає свободу розсуду, відносини базуються на моральних правилах і нормах при дії правових принципів»¹. На основі моральних засад, а також завдань і принципів кримінального процесу вчений рішуче засуджує обвинувальний ухил у діяльності суду, вказуючи на нього як на одну із найгостріших проблем вітчизняного кримінального судочинства².

Ще у другій половині 1970-х рр. поступово формується один із пріоритетних напрямів наукових інтересів Ю. М. Грошевого, пов'язаний із проблематикою конституційного права. Його виникнення пов'язане із усвідомленням дослідником впливу загальних соціальних і політичних передумов на формування типу кримінального процесу і конкретної його моделі в державі, що знаходить втілення передусім на рівні Конституції як Основного Закону. Вже у своїх перших роботах у цьому напрямі автор переконливо довів, що конституційні засади судочинства є первинними по відношенню до кримінально-процесуального законодавства, тому потребу-

ють першочергової уваги з боку науки кримінального процесу³.

Варто зауважити, що у роботах з цих питань, виконаних у радянський період⁴, помітним є вплив комуністичної ідеології, що охоплювала всі галузі юридичної науки і, особливо, конституційне право. Це, безумовно, стримувало потенціал дослідника на початковому етапі, однак після проголошення Україною незалежності наукова діяльність Ю. М. Грошевого у сфері конституційного права виходить на якісно новий рівень. Поглиблюючи наукові розробки у цій площині, він досліджує найскладніші проблеми конституціоналізму: захисту прав і свобод людини і громадянина⁵; правових засобів охорони Конституції України⁶; регламентації в Основному

³ Грошевой Ю. М. Демократические принципы советского правосудия в Конституции Союза ССР / Ю. М. Грошевой // Проблемы социалистической законности. Вып. 3 / отв. ред.-сост. В. Я. Тацкий. – Харьков: Вища шк., 1978. – С. 11–19.

⁴ Грошевий Ю. Правові проблеми політичної організації розвинутого соціалістичного суспільства / Ю. Грошевий, Р. Павловський, О. Рогожин // Рад. право. – 1977. – № 11. – С. 101–104; Грошевий Ю. М. Соціалізм і кримінальне судочинство / Ю. М. Грошевий // Вісн. АН УРСР. – 1982. – № 8. – С. 101–102.

⁵ Грошевий Ю. М. Судові гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина в проєкті Конституції України / Ю. М. Грошевий // Всеукр. наук.-практ. конф. «Законодавство про арбітражний суд України: теорія і практика його застосування» / Вищ. арбітраж. суд України, Акад. прав. наук України. – Харків: УЮА, 1992. – С. 24–26.

⁶ Тацій В. Я. Правові засоби охорони Конституції / В. Я. Тацій, Ю. М. Грошевий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1995. – № 3. – С. 35–42.

¹ Грошевий Ю. М. Проблеми моралі в сфері кримінально-процесуальної діяльності / Ю. М. Грошевий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1996. – № 6. – С. 32.

² Грошевой Ю. М. Обвинительный уклон судебной практики: причины и пути устранения / Ю. М. Грошевой, С. А. Альперт // Актуальные проблемы формирования правового государства: крат. тез. докл. и науч. сообщ. респ. науч. конф., 24–26 окт. 1990 р. / отв. ред. Н. И. Панов. – Харьков: Юрид. ин-т, 1990. – С. 275–278.

Законі статусу судової влади¹ тощо. Не залишає при цьому він поза увагою і проблеми узгодження між собою Конституції України і кримінально-процесуального законодавства². При дослідженні дискусійних і часом запалізованих питань конституційного права Ю. М. Грошевий займав непохитну позицію щодо того, що «Конституція України є фундаментом кодифікації всього масиву законодавства, у т. ч. й законодавства, яке регулює кримінально-процесуальну діяльність»³. Як наслідок, його думка була однією із найбільш авторитетних при розробці проекту Конституції України, яку Ю. М. Грошевий здійснював у складі робочої групи Конституційної комісії при Президентові України разом із Ю. М. Тодікою, М. В. Цвіком та іншими провідними вітчизняними

ученими⁴. Численні надані ним пропозиції отримали безпосереднє втілення в Основному Законі.

Після прийняття Конституції України важливе значення для теоретичного осмислення її положень і їх правильного застосування на практиці мали підготовлені Ю. М. Грошевим коментарі статей 29, 30, 31⁵, 121, 122, 123⁶. Коментування цих статей, присвячених гарантуванню права людини на свободу і особисту недоторканність, недоторканність житла, таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також правовому статусу прокуратури, наочно ілюструє сферу наукових інтересів Ю. М. Грошевого.

Слід зазначити, що з початку 2000-х рр. наукові інтереси Ю. М. Грошевого значно урізноманітнюються, серед них з'являються нові напрями, такі як криміналістика, оперативно-розшукова діяльність, міжнародне право. Передусім, не міг оминати увагою видатний вчений такої суміжної із кримінальним процесом юридичної науки, як криміналістика. Він аналізує спільні і відмінні риси в об'єкті наукового дослідження кримі-

¹ Грошевой Ю. М. Судова реформа і проект Конституції України / Ю. М. Грошевой // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1993. – № 1. – С. 126–135.

² Грошевий Ю. М. Конституція України і проблеми кодифікації кримінально-процесуального законодавства / Ю. М. Грошевий // Матеріали науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні питання реалізації Конституції України: проблеми, досвід, перспективи», 25 черв. 1997 р., Київ / упоряд. Ю. М. Грошевий. – Харків: Право, 1998. – С. 180–184; Грошевий Ю. М. Конституція – основа формування кримінально-процесуального права / Ю. М. Грошевий // Матеріали наукової конференції «Конституція України – основа модернізації держави та суспільства», 21–22 черв. 2001 р. Харків / Адміністрація Президента України. – Харків: Право, 2001. – С. 309–311.

³ Грошевий Ю. Конституція України і деякі проблеми кримінально-процесуальної теорії / Ю. Грошевий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1998. – № 2(13). – С. 125.

⁴ Проект Конституции Украины (редакция от 21.10.1993 г.) // Голос Украины. – 1993. – 30 окт.

⁵ Грошевой Ю. М. Коментар до статей 29, 30, 31 Конституції України: [Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій, Ю. П. Битяк, Ю. М. Грошевой та ін.] / Ю. М. Грошевой // Грошевий Ю. М. Вибрані праці / Ю. М. Грошевий; упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. – Харків: Право, 2011. – С. 200–232.

⁶ Грошевой Ю. М. Статті 121–123 / Ю. М. Грошевой // Конституція України: Науково-практичний коментар. – Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2003. – С. 584–607.

нального процесу і криміналістики¹, підкреслює їх взаємозв'язок на прикладі таких міжгалузевих інститутів, як доказування². Ю. М. Грошевий виступає рецензентом наукових праць з криміналістики³, опонентом по дисертаціях у цій галузі (зокрема, докторській В. Ю. Шепітька, кандидатських Л. М. Черновецького, О. Ю. Булукова, С. Ф. Денисюка та ін.), постійно цікавиться останніми розробками щодо криміналістичної тактики і методики. Особливо плідною у цій галузі була співпраця із В. О. Коноваловою, яка у 1982–1996 рр. очолювала кафедру криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого і, в свою чергу, безвідмовно виступала опонентом по дисертаціях і рецензентом наукових праць членів кафедри кримінального процесу. В цілому Юрій Михайлович був послідовним прихильником зближення цих юридичних наук, їх взаємного допов-

нення і збагачення напрацюваннями одна одною.

До кола наукових інтересів Ю. М. Грошевого в цей час входили і проблеми оперативно-розшукової діяльності, які він почав активно розробляти з початку 2000-х рр. Можна вважати, що поштовхом до дослідження цих питань стало внесення змін до КПК України у 2001 р., внаслідок яких матеріали ОРД віднесено до джерел доказів. Вченого цікавили кримінально-процесуальні аспекти оперативно-розшукової діяльності⁴, проблеми її законодавчої регламентації⁵ та судового контролю за її проведенням⁶, можливості проведення оперативно-розшукових дій у кримінальному провадженні⁷, значення оперативно-розшукової діяльності для про-

¹ Грошевой Ю. М. Кримінальний процес та криміналістика / Ю. М. Грошевой // Вісн. Хмельн. ін-ту регіон. управління та права. – 2004. – № 3(11). – С. 194–200.

² Грошевий Ю. Доказування як об'єкт дослідження у кримінальному процесі і криміналістиці / Ю. Грошевий, Н. Карпов, С. М. Стахівський // Право України. – 2000. – № 6. – С. 137–138.

³ Грошевий Ю. Нова книга про слідчі версії / Ю. Грошевий, В. Комарков, А. Дубинський // Рад. право. – 1977. – № 3. – С. 42–44; Ароцкер Л. Е. Рец. на кн.: Белкин Рафаил Самуилович. Криминалистика. Общетеоретические проблемы / Р. С. Белкин, А. И. Винберг. – М.: Юрид. лит., 1973. – 263 с. / Л. Е. Ароцкер, Ю. М. Грошевой, А. Н. Колесниченко // Грошевий Ю. М. Вибрані праці / Ю. М. Грошевий; упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. – Харків: Право, 2011. – С. 595–598.

⁴ Грошевий Ю. Кримінально-процесуальні аспекти оперативно-розшукової діяльності / Ю. Грошевий, Е. Дідоренко, Б. Розовський // Право України. – 2003. – № 1. – С. 73–78.

⁵ Грошевий Ю. М. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: окремі недоліки чи системна криза? / Ю. М. Грошевий, С. В. Єськов // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ. – 2007. – Спец. вип. № 2: у 4 ч. Ч. 1: Проблеми вдосконалення оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ у напрямку боротьби з організованою злочинністю. – С. 3–6.

⁶ Грошевий Ю. М. Судовий контроль у сфері оперативно-розшукової діяльності: монографія / Ю. М. Грошевий, С. В. Єськов. – Луганськ: ЛДУВС, 2009. – 128 с.

⁷ Грошевий Ю. М. До питання про можливість проведення негласних слідчих дій у кримінальному процесі України / Ю. М. Грошевий // Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні: матеріали наук. конф. 15 трав. 2009 р. / НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, Ін-т вивч. проблем злочинності. – Харків: Право, 2009. – С. 29–33.

цесу доказування¹ тощо. Високо оцінюючи можливість оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі, Ю. М. Грошевий ще у 2003 р. запропонував реформувати структуру кримінального процесу, виключивши стадію дізнання і розпочинаючи досудове розслідування з моменту отримання повідомлення про вчинений злочин². Зрештою, ці слушні пропозиції були втілені у 2012 р. з прийняттям нового КПК України.

У цей період значне місце у творчій спадщині Ю. М. Грошевого займають наукові роботи з міжнародного права. Поява теоретичного інтересу до його проблем збігається у часі з ратифікацією Україною Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод у 1998 р. та набуттям у зв'язку із цим низки міжнародних зобов'язань у сфері кримінального процесу. Як і стосовно конституційного права, дослідження Ю. М. Грошевого у цій сфері розпочинаються із вирішення прикладних питань застосування міжнародних стандартів у кримінальному процесі³.

Проте згодом дослідження у сфері міжнародного права набувають все більш самостійного значення і рівною мірою збагачують обидві юридичні науки. Зокрема, разом із В. Я. Тацієм вони розглядають проблеми гармонізації законодавства України та європейських правових систем⁴ та імплементації норм міжнародного права в національні процесуальні процедури⁵. Інтерес дослідника викликають міжнародні стандарти захисту прав людини: в цілому⁶ у сфері кримінального судочинства⁷, вплив Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод на реформування інститутів кримінального про-

⁴ Тацій В. Я. Проблеми зближення європейських правових систем як умова гармонізації законодавства України / В. Я. Тацій, Ю. М. Грошевий // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: матеріали наук.-практ. конф. (жовтень 1998 р.) / гол. редкол. В. Ф. Опришко. – Київ: Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 1998. – С. 53–57.

⁵ Тацій В. Я. Проблеми імплементації норм міжнародного права в національні процесуальні процедури (До 50-річчя Конвенції про захист прав людини і основних свобод) / В. Я. Тацій, Ю. М. Грошевий // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1999. – № 4(19). – С. 4–10.

⁶ Грошевий Ю. Системний аналіз європейських стандартів щодо захисту прав людини: доктринальні підходи та судова практика / Ю. Грошевий, О. Копиленко, М. Цвік // Право України. – 2006. – № 8. – С. 143–145.

⁷ Грошевий Ю. М. Міжнародні стандарти захисту особи у кримінальному судочинстві / Ю. М. Грошевий // Право обвинуваченого на кваліфікований захист та його забезпечення: матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, 1–2 груд. 2005 р., м. Харків / НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, Асоц. Юристів, Ін-т вивч. проблем злочинності. – Харків; Київ: ЦНТ «Гопак», 2006. – С. 13–20.

¹ Грошевий Ю. М. Кримінально-процесуальне доказування та оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб. / Ю. М. Грошевий, С. Б. Фомін; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків: Право, 2010. – 112 с.

² Грошевий Ю. Кримінально-процесуальні аспекти оперативно-розшукової діяльності / Ю. Грошевий, Е. Дідоренко, Б. Розовський // Право України. – 2003. – № 1. – С. 78.

³ Грошевой Ю. М. Актуальні проблеми кримінально-процесуальної теорії у світлі Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод / Ю. М. Грошевой // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні. До 50-ї річниці Конвенції про захист прав людини та основних свобод: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 ч. Ч. 1 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, Рада Європи, Європ. комісія. – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2000. – С. 59–61.

цесу¹, питання виконання окремих процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва у кримінальних справах² тощо. При цьому Ю. М. Groшевий не був прихильником сліпого копіювання міжнародних норм у вітчизняному законодавстві. Визнаючи їх важливість, він писав, що «кримінально-процесуальна теорія повинна запропонувати законодавцеві такі практичні моделі нормативного регулювання в галузі судочинства, які б, з одного боку, реально забезпечували проголошені Європейською конвенцією ... права та свободи громадянина у сфері кримінально-процесуальної діяльності, а з іншого – підвищували надійність результатів доказування по кримінальній справі»³.

Значну увагу Ю. М. Groшевий приділяв історії та історіографії кримінального процесу. Так, він досліджував історичний досвід регламентації досудового слідства за Судовою реформою 1964 р., на основі якого сформував ряд пропозицій щодо змін і доповнень до сучасного кримінально-процесуального законодавства. З великою пошаною

Юрій Михайлович ставився до своїх вчителів: М. М. Гродзинського і А. Л. Рівліна. Також він досліджував внесок у кримінально-процесуальну науку попередників та сучасників – таких видатних вчених, як С. А. Альперт⁴, Л. Є. Ароцкер⁵, М. І. Бажанов, М. М. Михеєнко⁶, С. А. Шейфер⁷ та ін.

Ю. М. Groшевий був не лише визначним вченим, а й талановитим наставником і педагогом. Викладацька та адміністративна робота у вузі сприяла дослідженню проблем теорії і практики вищої юридичної освіти, щодо яких він також залишив помітний доробок. Його цікавили такі проблеми, як ефективність різних форм навчальних занять,

⁴ Groшевий Ю. М. Альперт Семен Аронович / Ю. М. Groшевий // Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 1: А-Г. – Київ: Укр. енцикл., 1998. – С. 99.

⁵ Groшевой Ю. М. Развитие Л. Е. Ароцкером фундаментальных положений уголовно-процесуальной теории / Ю. М. Groшевой // Теория та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 2: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19–20 черв. 2002 р.). – Харків: Право, 2002. – С. 594–596; Groшевой Ю. М. Воспоминания о профессоре Л. Е. Ароцкере / Ю. М. Groшевой // Теория та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 7 / ХНДІ суд. експертиз ім. М. С. Бокаріуса, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків: Право, 2007. – С. 491–495.

⁶ Groшевий Ю. М. Внесок М. М. Михеєнка у розвиток теорії процесуальних принципів / Ю. М. Groшевий // Groшевий Ю. М. Вибрані праці / Ю. М. Groшевий; упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. – Харків: Право, 2011. – С. 566–572.

⁷ Groшевой Ю. М. Вклад профессора С. А. Шейфера в развитие теории и практики доказательственного права / Ю. М. Groшевой, О. В. Каплина // Groшевий Ю. М. Вибрані праці / Ю. М. Groшевий; упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. – Харків: Право, 2011. – С. 586–592.

¹ Groшевий Ю. М. Актуальні проблеми кримінально-процесуальної теорії у світлі Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод / Ю. М. Groшевий // Groшевий Ю. М. Вибрані праці / Ю. М. Groшевий; упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. – Харків: Право, 2011. – С. 504–506.

² Groшевий Ю. Допит у рамках міжнародного співробітництва: окремі аспекти / Ю. Groшевий, І. Тітко // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2010. – № 4. – С. 11–15.

³ Groшевий Ю. М. Актуальні проблеми кримінально-процесуальної теорії у світлі Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод / Ю. М. Groшевий // Groшевий Ю. М. Вибрані праці / Ю. М. Groшевий; упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. – Харків: Право, 2011. – С. 504–505.

серед яких пріоритетне місце він відводив лекціям¹; впровадження Болонського процесу і інтеграція вітчизняної системи юридичної освіти у європейський освітній простір²; удосконалення навчальних програм і урахування у них міжнародних стандартів з прав людини³ та ін. Як віце-президент Академії правових наук України, член експертної ради з правознавства ВАК СРСР (1987–1992 рр.), голова спеціалізованої вченої ради Д.64.086.03 в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (1986–2010 рр.) він шукав шляхи розвитку юридичної науки та засоби подолання проблем, що виникають, гостро реагував на негативні прояви в юридичній науці⁴.

Відомий як один із найбільш плідних наукових керівників (за роки своєї наукової діяльності він підготував 58 кандидатів та 5 докторів юридичних наук), Юрій Михайлович виступав за наступ-

ність у науці, і власними науковими ідеями щедро ділився зі своїми учнями. Показово, що багато з них продовжували наукові розробки у сфері наукових інтересів свого Вчителя. Приміром, дослідження проблематики судових рішень у кримінальних справах продовжували на рівні кандидатських дисертацій під науковим керівництвом Ю. М. Грошевого В. М. Хотенець («Сутність касаційних ухвал в радянському кримінальному процесі», 1978), І. Є. Марочкін («Громадська думка і вирок радянського суду», 1984), О. М. Толочко («Роль мотивування в забезпеченні законності, обґрунтованості і справедливості актів соціалістичного правосуддя, що приймаються судом першої інстанції у кримінальних справах», 1985). Проблеми доказування розробляла Н. В. Сибільова у кандидатській дисертації «Допустимість доказів в радянському кримінальному процесі» (1986). Теоретичний аналіз окреслених Ю. М. Грошевим проблем досудового розслідування продовжували у своїх дослідженнях Д. В. Філін («Теорія і практика протокольної форми досудової підготовки матеріалів», 1990), М. А. Погорецький («Кримінально-процесуальні правовідносини слідчого з органом дізнання, начальником слідчого відділу та прокурором», 1997), Д. Є. Кутоманов («Забезпечення конституційних прав особи в досудовому провадженні по кримінальних справах», 2009) та ін. Ідеї Ю. М. Грошевого стосовно судового контролю у кримінальному провадженні розвивала А. Р. Туманянц («Судовий контроль за законністю і обґрунтованістю процесуальних рішень органів досудового слідства»,

¹ Грошевой Ю. М. Роль лекции в модели подготовки студента-юриста / Ю. М. Грошевой // Республиканская научно-практическая конференция «Социальные и правовые проблемы деятельности высшей школы в условиях обновления»: тезисы докладов и сообщ. 24–27 сент. 1991 г. – Харьков: Укр. юрид. акад., 1991. – С. 133–135.

² Грошевой Ю. М. Унификация юридического образования в контексте Болонского процесса / Ю. М. Грошевой // Юрист Украины. – 2005. – № 2 (8) червень. – С. 49–50.

³ Грошевой Ю. М. Проблемы впровадження в навчальний процес міжнародних стандартів з прав людини / Ю. М. Грошевой // Проблеми вищої юридичної освіти: тези доп. та наук. повідом. наук.-метод. конф., Харків, 21 квіт. 2000 р. / за ред. В. В. Комарова, 2000. – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – С. 15.

⁴ Грошевий Ю. Світло і тіні комерціалізації наукової діяльності / Ю. Грошевий // Юрид. вісн. України. – 2002. – № 18 (4–17 травня). – С. 1, 4.

1998) та інші його учні, щодо забезпечення прав особи на стадії судового розгляду кримінальних справ – В. М. Трофименко («Кримінально-процесуальні гарантії особистості в стадії судового розгляду», 2000), щодо оціночних понять у кримінальному процесі – І. А. Тітко («Нормативна сутність оцінних понять в кримінально-процесуальному праві України», 2009), щодо прокурорського нагляду за досудовим розслідуванням – Г. К. Кожевніков («Прокурорський нагляд за законністю і обґрунтованістю зупинення досудового розслідування», 1992), Г. П. Середа («Організаційно-правові аспекти прокурорського нагляду за додержанням законів при прийманні, реєстрації, перевірці та вирішенні заяв і повідомлень про злочини», 2000) та ін.

Талант Юрія Михайловича як наукового керівника і наставника виявився і в тому, що найбільш талановиті його учні започаткували власні наукові школи. Так, І. Є. Марочкін у 1992 р. став наступником Ю. М. Грошевого на посаді завідувача кафедри організації судових та правоохоронних органів і керував нею до своєї передчасної смерті у 2014 р. Під його науковим керівництвом було підготовлено та успішно захищено 26 кандидатських та 3 докторські дисертації з проблем судоустрою, прокуратури та адвокатури. Розвиваючи ідеї свого Вчителя, він, зокрема, став фундатором нового наукового напрямку – судового права. У цьому ж напрямі працює і суддя Конституційного Суду України у відставці В. Д. Бринцев, який під науковим керівництвом Ю. М. Грошевого у 2011 р. за-

хистив докторську дисертацію на тему «Система організаційного забезпечення судової влади України». Учні Юрія Михайловича П. М. Каркач (захистив у 1989 р. кандидатську дисертацію на тему «Проблеми загальнонаглядової діяльності прокуратури за виконанням законів, спрямованих на боротьбу з безгосподарністю у промисловості»), М. В. Руденко (докторська дисертація «Теоретичні проблеми представництва прокуратурою інтересів держави в арбітражних судах», 2001) та М. В. Косюта (дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Проблеми та шляхи розвитку прокуратури України в умовах побудови демократичної правової держави», захищена у 2002 р.) очолили наукові школи з питань теорії прокурорської діяльності у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна та Національному університеті «Одеська юридична академія» відповідно.

Юрій Михайлович пішов із життя у 2013 р., до останнього подиху залишаючись сповненим творчих задумів і новаторських ідей. І хоча смерть перервала науковий політ Вчителя, створена його багаторічною працею Харківська наукова школа кримінального процесу працює активно і злагоджено під керівництвом улюблених учениць Ю. М. Грошевого: О. В. Капліної, яка у 2009 р. захистила докторську дисертацію на тему «Правозастосовне тлумачення судом норм кримінально-процесуального права», та О. Г. Шило (докторська дисертація на тему «Теоретичні основи та практика реалізації конституційного

права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України», 2011 р.).

Загалом, за майже півстоліття своєї творчої праці Ю. М. Грошевий залишив понад 430 наукових робіт, у тому числі понад 40 монографій, підручників, навчально-практичних посібників, коментарів законодавства. Його внесок у теорію кримінального процесу, конституційне й міжнародне право, криміналістику і юридичну психологію, судове право і теорію прокурорської діяльності важко переоцінити. Ім'я

Юрія Михайловича Грошевого заслужено увійшло в пантеон слави найвидатніших в історії вчених-юристів, а глибина його теоретичних досліджень та широта наукового кругозору є гідним прикладом для наслідування наступними поколіннями молодих дослідників.

Матеріал підготував:

В. Маринів, доцент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент